

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

МОЛОЧЕНКО ВІКТОРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 378:[37.011.3-057.87-043.5:63](043.3)

**ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ГОТОВНОСТІ ДО
ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Холковська Ірина Леонідівна,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лузан Петро Григорович,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, головний науковий
співробітник лабораторії
електронних навчальних ресурсів, професор кафедри соціальної педагогіки та
інформаційних технологій
в освіті, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Юлія Олександрівна,
Полтавська державна аграрна академія, доцент
кафедри іноземних мов та українознавства, м. Полтава.

Захист відбудеться 20 червня 2017 року об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий «19» травня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Розвиток ринкових відносин в українській економіці розширює межі господарської самостійності і водночас потребує інтеграції різних виробничих структур, переходу від конкуренції до кооперації на рівні галузей, виробничих колективів і окремих фахівців. У зв'язку з цим змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери, від яких очікується не тільки ґрунтовне засвоєння фахових знань і вмінь, а й готовність до координації дій і налагодження конструктивної співпраці у професійних групах, володіння методами і прийомами партнерської взаємодії в умовах виробничої кооперації.

Формування соціальної компетентності має особливе значення у професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної сфери, адже сільськогосподарська праця має колективний характер і може бути продуктивною лише за умови кооперації зусиль багатьох працівників. Як свідчать дослідження, успішність діяльності фахівців аграрної сфери визначається не тільки предметно-функціональною складовою їх професійної готовності (професійні знання, вміння і навички), а й особистісними характеристиками (соціально значущі цінності і мотиви, соціальна компетентність, комунікативні та організаторські вміння, установка на партнерство), що визначають соціальний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування соціальної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв, зокрема, їхньої готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності, має стати одним із важливих завдань їхньої підготовки в аграрних університетах.

Проблема формування соціально-психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності привертала увагу багатьох науковців. Різні аспекти теорії професійної взаємодії, партнерства як форми трудової комунікації, становлення суб'єкта професійної діяльності розглядалися А. Бойком, Г. Задорожним, Є. Клімовим, О. Корчовою, М. Пряниковим, Л. Шнайдер та ін. Проблема взаємодії як предмету соціально-психологічних досліджень, її місця і ролі в соціальному житті знайшла відображення в працях Г. Андрєєвої, О. Бодальова, В. М'ясищева, Р. Шакурова та ін. Шляхи формування професійних комунікативних умінь досліджувались В. Москаленко, Л. Ковальчук, М. Заброцьким та ін. Зміст і технології професійної підготовки у контексті особистісно орієнтованої освіти у ВНЗ висвітлені у наукових працях Є. Бондаревської, А. Гаязова, В. Серікова, В. Сластьоніна.

У виконаних упродовж останніх років дисертаційних дослідженнях розглядалися різні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери: формування професійної спрямованості (О. Петровський); гуманістичної спрямованості (Н. Нерух); професійної відповідальності (В. Шусть); професійно-термінологічної компетентності (Л. Вікторова); інформаційно-комунікаційної компетентності (П. Пахотіна); професійної мобільності (Н. Кожемякіна); підготовки до професійної інформаційної діяльності (Р. Корнєв); теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів вищих аграрних закладів (П. Лузан); впровадження

особистісно орієнтованого підходу під час навчання дисциплін гуманітарного циклу (Н. Островська); педагогічні умови розвивального навчання майбутніх аграрників у процесі вивчення загальноінженерних дисциплін (М. Бондар). Водночас, огляд наукових джерел свідчить про недостатню увагу дослідників до проблеми формування соціальної компетентності майбутніх фахівців аграрної сфери, зокрема, їхньої готовності до партнерської взаємодії в професійній діяльності. Окремі її аспекти лише побіжно розглядалися в контексті проблематики комунікативної підготовки студентів вищих аграрних закладів освіти: їхнього навчання професійного спілкування (Л. Барановська); формування культури професійного спілкування (С. Амеліна); формування комунікативних умінь (В. Кручек); підготовки до професійного спілкування в іншомовному середовищі (Ю. Ніколаєнко); підготовки до управлінської діяльності (В. Свистун). Питання формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності поки що не виступали предметом спеціального вивчення.

Аналіз теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв свідчить про наявність низки суперечностей, що актуалізують проблему формування їхньої готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності:

- між домінуючою спрямованістю педагогічного процесу у вищих аграрних закладах освіти на формування в студентів предметно-фахових знань та умінь і недостатньою увагою до розвитку їхньої готовності до партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності;
- між необхідністю формування в студентів спрямованості на кооперацію в майбутній професійній діяльності і традиційною індивідуалістично-конкурентною орієнтацією навчального процесу у вищих закладах освіти;
- між соціальним запитом на підготовку творчих фахівців, здатних до продуктивної виробничої взаємодії на партнерських засадах, і недостатньою розробленістю педагогічних засобів і методів такої підготовки у вищих аграрних закладах освіти.

Зазначені суперечності, актуальність і соціальна значущість проблеми, її недостатня теоретична й практична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексної наукової теми Вінницького національного аграрного університету «Дослідження інноваційних технологій викладання мовознавчих дисциплін у вищій школі в контексті формування лінгвосціокультурної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю» (державний реєстраційний номер 0112U006698).

Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №4 від 23 листопада 2005 року) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №4

від 26 квітня 2011 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Гіпотеза дослідження: успішне формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності можливе за таких педагогічних умов:

- актуалізація суб'єктного досвіду партнерської взаємодії студентів у навчальному процесі;
- впровадження в педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності;
- забезпечення діалогічного характеру навчальної взаємодії викладачів зі студентами.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка студентів вищих аграрних закладів освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність і структуру готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії.
2. Визначити критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.
3. Обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності.
4. Розробити й експериментально перевірити методику формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення діяльнісного (В. Давидов, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), діалогічного (М. Бахтін, В. Біблер, С. Братченко та ін.), особистісно-орієнтованого (М. Алексєєв, І. Бех, О. Белкін, Є. Бондаревська, І. Зимняя, В. Серіков, І. Якиманська та ін.), компетентнісного (Е. Зеєр, І. Іванова, Є. Коган, О. Лебедев, К. Левітан, Л. Мітіна, С. Молчанов, І. Фрумін, А. Хуторской та ін.), системно-синергетичного (Г. Серіков, М. Таланчук та ін.) підходів; сучасні концепції неперервної професійної освіти (С. Батишев, А. Вербицький, Р. Гуревич, В. Ледньов, Ю. Ніколаєнко, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.); теоретичні підходи до формування професійної готовності майбутніх фахівців (Н. Глуханюк, Г. Жуков, Л.Кандибович, В.Сластьонін та ін.); положення про сутність і особливості групової навчальної діяльності (В. Дяченко, В. Краєвський, І. Лернер, Х. Лійметс, В. Лозова, Ю. Мальований, М. Скаткін, І. Чередов, О. Ярошенко та ін.); психологічні концепції діяльності малих груп і командоутворення (М. Белбін, Л. Богданов, М. Вудкок, О. Дубовська, Н. Грищина, Р. Немов, А. Петровський, Д. Френсіс та ін.); ключові ідеї сучасної педагогіки і психології аграрної освіти (Л. Барановська, О. Гуменюк, А. Дьомін, В. Лозовецька, П. Лузан, В. Манько, П. Олійник та ін.).

Методи дослідження. У відповідності з логікою дослідження на різних його етапах для розв'язання окремих завдань використовувався комплекс дослідницьких методів:

- *теоретичних*: аналіз психологічної та педагогічної літератури з метою з'ясування сутності, структури, критеріїв і показників готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії в професійній діяльності, обґрунтування педагогічних умов її формування в педагогічному процесі аграрного ВНЗ; теоретичне моделювання з метою розроблення педагогічної моделі формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії;

- *емпіричних*: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності, на основі яких визначався рівень готовності студентів до партнерської взаємодії в майбутній професійній діяльності; за допомогою педагогічного експерименту перевіряли ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії;

- *статистичних*: математичні методи обробки і статистичного аналізу отриманих даних для визначення статистичної значущості результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Вінницького національного аграрного університету. Загалом у дослідженні на різних його етапах взяли участь 482 студенти та 24 викладачі.

Дослідження здійснювалось упродовж 2011 – 2016 рр. і передбачало кілька етапів науково-педагогічного пошуку.

На першому, *теоретико-пошуковому*, етапі (2011-2013 рр.) здійснено аналіз філософської, психологічної, педагогічної і методичної літератури з досліджуваної проблеми з метою визначення методологічних засад і понятійно-категоріального апарату дослідження; визначено мету, завдання і гіпотезу дослідження.

На другому, *проектувально-формуальному*, етапі (2013-2015 рр.) проаналізовано актуальний стан готовності студентів аграрних ВНЗ до партнерської взаємодії у професійній діяльності, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов і методики формування зазначеного виду готовності.

На третьому, *узагальнювальному*, етапі (2015-2016 рр.) проаналізовано та узагальнено результати експериментальної роботи, сформульовано загальні висновки, оформлено текст дисертаційної роботи, визначено перспективи подальших досліджень.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають в тому, що:

- *вперше обґрунтовано* педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності (актуалізація суб'єктного досвіду партнерської взаємодії студентів у навчальному процесі; впровадження в педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності; забезпечення діалогічного характеру навчальної

взаємодії викладачів зі студентами); *визначено* критерії (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний), показники та рівні сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності;

- *уточнено* сутність і структуру готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності;

- *подальшого розвитку набули* положення щодо етапів, форм і методів розвитку готовності студентів аграрних ВНЗ до партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності.

Практичне значення результатів дослідження полягає в створенні методики формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності, розробленні методичних рекомендацій для викладачів аграрних ВНЗ щодо підготовки студентів до професійно орієнтованої партнерської взаємодії; визначенні комплексу методів і форм групової навчальної діяльності, що сприяють набуттю студентами вмінь партнерської взаємодії; розробленню й адаптації діагностичних методик, що дають змогу здійснювати моніторинг формування готовності студентів до партнерської взаємодії під час навчання в аграрному університеті.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Вінницького національного аграрного університету (довідка про впровадження № 12-48-1763 від 24 червня 2014 р.), Уманського національного університету садівництва (довідка про впровадження № 20-06/875 від 14 жовтня 2013 р.), Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка про впровадження № 75-01-320 від 15 травня 2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження доповідались та обговорювались на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Сучасні проблеми гуманітарної науки і практики: філософський, психологічний та соціальний виміри» (Луганськ, 2013); «Інтеграція вищої школи України до Європейського та світового освітнього простору» (Київ, 2012); «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 2013); *всукраїнських* – «Професійна підготовка фахівців в соціальній сфері і надбання проблеми перспективи» (Хмельницький, 2012); «Особистість XXI ст.» (Сімферополь, 2012); «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2012); щорічних науково-практичних конференціях Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2012-2016 р.р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 24 одноосібних публікаціях, з них 14 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – в іноземних виданнях, 9 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (242 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації – 265 сторінок (основна частина – 202 сторінки, додатки – 36 сторінок). Робота містить 7 таблиць на 7

сторінках, 11 рисунків на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, його теоретико-методологічну основу, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, представлено відомості про організацію і проведення дослідження та апробацію його результатів.

У *першому розділі* – **«Формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії як педагогічна проблема»** – висвітлено теоретичні засади досліджуваної проблеми, розкрито сутність і структуру понять «партнерська взаємодія», «готовність до партнерської взаємодії у професійній діяльності», з'ясовано їх зміст, а також проаналізовано стан сформованості зазначеної готовності в студентів аграрних вищих навчальних закладів.

Згідно з логікою дослідження уточнено сутність і взаємозв'язок базових у контексті формування готовності фахівців-аграріїв до партнерської взаємодії понять «взаємодія», «партнерська взаємодія», «партнерські стосунки», «міжсуб'єктна взаємодія», «співпраця», «діалогічні стосунки», «внутрішньогрупова регуляція», «психологічна спільність» і ін.

Різні аспекти формування готовності майбутніх фахівців до партнерської взаємодії розглядалися в дослідженнях О. Коханової, В. Ляудіс, А. Петровського, Г. Семигіна, М. Ярошевського та ін. Аналіз психологічної та педагогічної літератури засвідчив складність і багатоплановість явища партнерства, основу якого становить система відносин, спрямованих на забезпечення узгодженості завдань і дій учасників спільної діяльності (К.Вазіна, Г. Мід, Г. Парсон, С. Рубінштейн та ін.). Феноменом, що характеризує партнерську взаємодію, виступає психологічна спільність, критеріями якої є єдність мотивів, цілей, ціннісних орієнтацій і соціальних установок індивідів, які належать до малої групи (О. Дубовська, Р. Кричевський, Р. Ньюмов, І. Зимняя). У процесі партнерської взаємодії виникає явище внутрішньогрупової регуляції, завдяки чому група становить більшу цілісність стосовно включених у неї окремих суб'єктів діяльності (Б. Ломов). «Сукупний суб'єкт», який виникає завдяки партнерству, характеризується певним «спільним фондом», який стає можливим завдяки обміну інформацією і формується не тільки на рівні психічних процесів, а й на рівні станів (загального самопочуття, активності, настрою групи) і особистісно-групових якостей (вольової, інтелектуальної і ціннісно-орієнтаційної єдності). Основою для партнерської взаємодії людей у спільній діяльності є взаємодоповнюваність їх цільових орієнтацій і особистісних можливостей – у кожного з партнерів є інтелектуальні й особистісні ресурси, що є дефіцитними для інших учасників спільної діяльності (О. Белоусова).

Суб'єкт-суб'єктні стосунки забезпечують особистісні зміни учасників взаємодії за рахунок обміну інформацією, діями, почуттями, психічними станами – відбувається ефект вирівнювання ступенів поінформованості, інтеріоризації суб'єктами спільної діяльності однакових цінностей, що

створює особливу соціально-психологічну реальність – партнерство (А. Брушлинський).

Узагальнення різних підходів до розуміння сутності партнерської взаємодії дає підстави розглядати її як форму безпосереднього взаємовпливу рівноправних суб'єктів, що характеризується добровільністю, взаємною довірою і відповідальністю. Дослідження засвідчують, що готовність до партнерської взаємодії є важливою складовою і водночас чинником особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців аграрної сфери як у період професійної підготовки, так і на етапі самостійної професійної діяльності. Аналіз психолого-педагогічних джерел і особливостей професійної діяльності в галузі сільського господарства дав змогу визначити основні характеристики партнерства як форми ділової взаємодії: взаємне визнання інтересів сторін (партнерів) як важливих і правомірних; взаємовідповідальність сторін за виконання узгоджених рішень; взаємозалежність; взаємоконтроль; паритетність на всіх стадіях взаємовідносин, у тому числі під час прийняття рішень; чітке визначення і розподіл обов'язків; спільна діяльність з виконання завдань; пошук компромісів під час вирішення суперечливих і конфліктних питань; толерантне ставлення до суб'єктів взаємодії; відчуття кожним членом команди відповідальності за результати спільної діяльності.

Різноманіття поглядів на сутність готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності спричинило різноплановість уявлень про її структурні компоненти, серед яких дослідники виокремлюють: психологічні і соціальні установки (М. Дьяченко, Л. Кандилович); комплекс інтегрованих особистісних якостей, що впливають на формування вмінь партнерської взаємодії (В. Ільїн, В. Мерлін); ціннісні, когнітивні, емоційно-вольові та операційно-поведінкові характеристики особистості, що забезпечують орієнтування в партнерській взаємодії (Я. Коломинський); усвідомлення особистісної та суспільної значущості спільної діяльності, позитивне ставлення до роботи в команді, професійна готовність особистості (Г. Жуков); соціальна активність (почуття належності до колективу, відповідальність за доручену справу, надання переваги інтересам колективу перед особистими), мотиви взаємодії (активне, творче ставлення до праці) (Г. Кубинський); етично-правова свідомість, цілеспрямованість, організованість, працьовитість, відповідальність особистості (Н. Радіонова); аксіологічна (загальні для групи цінності професійної діяльності), комунікативна (інтеграція і кооперація зусиль) і технічна (диференціація спільної та індивідуальної відповідальності) складові (Є. Патраков); пізнавальний (розуміння завдань професійної діяльності), мотиваційний (прагнення до діяльності, потреба в успішному виконанні обов'язків), вольовий (уміння управляти собою, зосередження вольових сил на виконанні спільного завдання), емоційний (почуття обов'язку, особиста відповідальність за кінцевий результат) компоненти (А. Міщенко).

Аналіз і узагальнення різних поглядів на сутність і структуру готовності до спільної діяльності дає можливість сформулювати робоче визначення поняття готовності майбутніх фахівців аграрної

сфери до партнерської взаємодії: це комплексне особистісне утворення, що забезпечує здатність до конструктивної взаємодії у групі фахівців на основі інтеграції мотивації до співпраці, знань, умінь, навичок і якостей, необхідних для координації зусиль у процесі спілкування та спільного виконання професійних завдань.

Структура готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності майбутніх аграріїв може бути представлена п'ятьма компонентами: когнітивним, мотиваційним, особистісним, комунікативним і діяльнісним. *Когнітивний* компонент представлений комплексом знань, необхідних майбутньому фахівцеві для порозуміння і налагодження спільних дій з іншими учасниками професійної діяльності. Він забезпечує інформаційну базу спільної професійної діяльності, її інтелектуальний супровід і характеризується обсягом відповідних знань (їх широтою, глибиною, системністю), стилем мислення, здатністю до аналізу власних дій, прийому та перероблення інформації в процесі комунікації.

Мотиваційний компонент готовності до партнерської взаємодії представлений комплексом пов'язаних з усвідомленням власної приналежності до групи чинників (потреб, мотивів, цілей, інтересів), що детермінують прагнення особистості до співпраці під час вирішення професійних завдань.

Особистісний компонент відображає сформованість у майбутніх фахівців-аграріїв якостей, важливих для налагодження продуктивної взаємодії з партнерами у процесі професійної діяльності (цілеспрямованість, упевненість у собі, адекватна самооцінка, толерантність, емпатія, відкритість).

Зміст *комунікативного компоненту* становлять інтегровані вміння встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями колег, обирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, ефективно використовувати засоби вербального та невербального спілкування, попереджати та вирішувати конфліктні ситуації.

Діяльнісний компонент характеризує здатність фахівця до організації спільної діяльності, визначення змісту та форм взаємодії під час виконання професійних завдань, рефлексії характеру взаємодії та результатів самореалізації окремих членів команди у спільній професійній діяльності.

На основі аналізу змістових характеристик компонентів нами визначено критерії сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний), що конкретизовано у комплексі відповідних показників. Показниками *когнітивного критерію* сформованості готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії визначено: знання сутності, особливостей і механізмів партнерської взаємодії; знання у галузі професійного спілкування; знання про особливості поведінки у групі; гнучкість і критичність мислення, здатність до самоаналізу; обізнаність з етикою ділового та міжособистісного спілкування.

Показниками *мотиваційного критерію* є: ціннісне ставлення до партнерської взаємодії;

усвідомлення значущості спілкування для успішної професійної діяльності; повага до прав та інтересів кожного суб'єкта партнерської взаємодії; сформованість мотивів досягнення, конкуренції і кооперації.

Показниками *особистісного критерію* є: відповідальність за виконання професійних завдань, адекватна самооцінка, розуміння власної значущості для інших суб'єктів партнерської взаємодії, впевненість у собі, ініціативність, толерантність, цілеспрямованість, дисциплінованість, емпатія.

Показниками *комунікативного критерію* є: володіння засобами вербального та невербального спілкування; здатність розуміти партнерів зі спілкування, їхні мотиви та цілі; вміння дискутувати та відстоювати власну позицію; вміння встановлювати міжособистісні зв'язки.

Показниками *діяльнісного критерію* є вміння: координувати власні дії з діями колег; узгоджувати власний стиль роботи зі стилями партнерів з взаємодії; конструктивно управляти конфліктами; прогнозувати результати партнерської взаємодії; створювати емоційно комфортні умови для спільної діяльності; вносити корективи у зміст та форми взаємодії відповідно до завдань спільної діяльності та особистісно-професійного розвитку; оцінювати результати партнерської взаємодії.

Відповідно до визначених критеріїв і показників були розроблені та підібрані діагностичні методики, використання яких на констатувальному етапі дослідження дало змогу визначити й описати три рівні сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності: високий, середній, низький.

У *другому розділі* – **«Педагогічні умови формування готовності до партнерської взаємодії майбутніх аграріїв»** – на основі узагальнення результатів аналізу психологічної і педагогічної літератури, констатувального етапу дослідження, особливостей ділової взаємодії у професійних групах під час виробничої практики майбутніх аграріїв визначено й проаналізовано комплекс педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності: забезпечення діалогічного характеру педагогічного спілкування з студентами; актуалізація суб'єктного досвіду партнерської взаємодії у навчальному процесі; впровадження в педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури (А. Білошицький, І. Бережна, М. Вербицька, В. Євдокімова, А. Радаєва, О. Осницький, О. Савченко, А. Сатарова та ін.) засвідчив, що у формуванні готовності майбутніх фахівців до партнерської взаємодії у професійній діяльності важливого значення *набуває актуалізація суб'єктного досвіду партнерства* у навчальному процесі. У змісті і структурі суб'єктного досвіду партнерської взаємодії ми виокремлюємо такі взаємопов'язані компоненти: *ціннісний досвід*, пов'язаний з формуванням професійних інтересів, ідеалів і переконань, що визначають ставлення майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності; *операційний досвід*, що складається з загальнотрудових, професійних знань і вмінь, а також умінь саморегуляції; *рефлексивний досвід*, що набувається шляхом співставлення

студентами власних знань, умінь і здібностей з вимогами професійної діяльності, обсягом і специфікою професійних завдань; *досвід співробітництва* – організації взаємодії з іншими учасниками спільної професійної діяльності, який співвідноситься з ціннісним досвідом (толерантне, поважливе ставлення до суб'єктів взаємодії), операційним досвідом (комунікативні вміння), рефлексивним досвідом (уміння аналізувати наслідки власних впливів на партнерів для прогнозування можливостей розвитку співпраці).

Важливим завданням підготовки майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності є формування в них умінь і навичок, необхідних для роботи в команді, визначення спільної мети, координації дій та оцінювання результатів співпраці. Реалізації цього завдання може сприяти *застосування в процесі професійної підготовки студентів кооперативної навчальної діяльності* – форми організації навчання в малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою (М.Виноградов, В.Дяченко, Х.Лійметс, О.Пометун, Т.Равчина, І.Чередов, О.Ярошенко та ін.). Основними характеристиками кооперативної навчальної діяльності є: об'єднання студентів у малі групи, що діють як єдиний суб'єкт пізнавальної діяльності; єдність навчально-пізнавальної мети; безпосередній характер взаємодії студентів; розподіл функцій і завдань; кооперативний характер пізнавальної діяльності; сформованість міжособистісних стосунків.

Організація кооперативної навчальної роботи як засобу формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії в професійній діяльності спрямовувалася на реалізацію низки методичних завдань: забезпечення позитивної взаємозалежності між студентами; встановлення індивідуальної відповідальності за виконання спільних завдань; формування у студентів умінь співпраці, координації зусиль і рефлексії результатів групової діяльності; моделювання ситуацій професійної взаємодії в команді.

Застосування під час занять кооперативної форми навчальної діяльності сприяло формуванню в студентів важливих для майбутньої професійної діяльності умінь партнерської взаємодії:

- уміння організації функціонування групи: об'єднання, визначення спільних завдань, встановлення групових норм взаємодії, дотримання черговості в діях;
- уміння ефективного виконання групових завдань: постановки питань, розподілу обов'язків, планування дій, делегування повноважень, виконання своєї частини роботи в загальному ритмі, керування спільною роботою, стимулювання діяльності інших членів групи, керування або підкорення залежно від поставленого перед групою завдання; вираження підтримки, конструктивної критики;
- уміння ефективного обміну інформацією: налагодження конструктивного діалогу, висловлення своїх думок партнерам з взаємодії, звернення за роз'ясненнями, уточнення і узагальнення інформації, підтримування групової пам'яті, перевірка правильності розуміння, аргументоване переконування колег у правильності пропозованих рішень;

– уміння регуляції міжособистісних стосунків: толерантного ставлення до партнерів, визнання своїх помилок, сприйняття інших поглядів, стримування особистих амбіцій, надання допомоги колегам, керування своїми емоціями, попередження та конструктивного вирішення конфліктів;

– рефлексивні вміння: групового аналізу й оцінки досягнення поставлених завдань, виявлення проблем групової діяльності, корекції неефективних прийомів взаємодії, стимулювання активності окремих членів і групи в цілому.

Організація групової навчальної діяльності студентів сприяє розвитку не лише пізнавально-інструментального, а й ціннісно-сислового аспекту готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності. Формування у навчальній групі стійких мікрогруп, які взаємодіють задля розв'язання конкретних навчально-професійних завдань, сприяє набуттю студентами ціннісних орієнтацій, близьких за своїм змістом до професійних цінностей трудового колективу. Таким чином відбувається зміщення орієнтацій з короткотривалих цінностей, що визначаються користю від навчальної взаємодії, на довготривалі цінності, що знаменують собою перехід студентів на більш високий рівень усвідомлення цінностей майбутньої професійної діяльності, співпраці, колективних зусиль, спрямованих на досягнення спільної мети.

У контексті формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності важливого значення набуває характер педагогічного спілкування викладачів і студентів. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що однією з передумов формування готовності студентів до партнерських стосунків є діалогізація педагогічної взаємодії (І. Бех, Є. Бондаревська, О. Орлов, В. Серіков, О. Сластьонін та ін.). Діалог є невід'ємним елементом особистісно зорієнтованої технології навчання, що забезпечує формування у студентів готовності до суб'єкт-суб'єктних стосунків. Діалогічність виступає в цьому випадку істотною характеристикою педагогічного процесу, показником його переходу на особистісно-сисловий рівень, коли діалог стає не тільки засобом, а й джерелом набуття особистісного досвіду партнерських стосунків.

Важливе значення у процесі формування готовності майбутніх аграріїв до партнерських стосунків має реалізація таких функцій діалогічної взаємодії, як конструктивна, комунікативна і перетворювальна. Взаємини між викладачем і студентами мають бути діалогічними в широкому сенсі цього слова – рівноправними зі збереженням свободи і незалежності обох сторін. У процесі становлення діалогічних стосунків розкривається своєрідність суб'єктивного світу кожного учасника діади «викладач–студент», детермінована різницею у віці, життєвому та професійному досвіді, особистісній зрілості, виконуваних соціальних ролях. Водночас установлюється смислова рівність, що базується на діалогічному підході і слугує відправним пунктом для руху суб'єктів взаємодії до спільної мети. Педагогічні стосунки, для яких визначальним є принцип діалогічної взаємодії, характеризуються спільними зусиллями викладача і студентів, спрямованими на зближення їх позицій, активізацію міжособистісних контактів, забезпечення позитивного фону

спілкування.

У процесі формування діалогічних відносин між суб'єктами педагогічної взаємодії важливе значення мають такі аспекти, як спрямованість уваги на партнера зі спілкування, персональне звернення, активне слухання, зацікавлене ставлення до особистості студента, його інтересів і проблем, урахування потреби в самоповазі, допомога в життєвому та професійному самовизначенні. Діалогічна взаємодія у педагогічному процесі передбачає відмову викладача від тиску і диктату, натомість – орієнтацію на рівноправні стосунки, що розширюють простір професійного самовизначення і самореалізації студентів, формують у них установку на діалог і партнерство у майбутній професійній діяльності.

У третьому розділі – **«Експериментальна методика формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності»** – розкрито методику проведення дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на формування досліджуваної якості, проаналізовано та узагальнено одержані результати.

Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої методики формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії в професійній діяльності, модель якої складається з чотирьох блоків (цільового, змістового, процесуального, аналітико-результативного) і комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, принципи, форми й методи підготовки студентів до партнерської взаємодії у професійній діяльності (рис. 1).

Цільовий блок моделі представлено трьохрівневою системою цілей, що поступово деталізуються, починаючи від загальної мети і закінчуючи конкретними завданнями. На другому рівні дерева цілей загальна мета – формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності – розкривається в п'яти підцілях: 1) формування знань, що складають інформаційну основу готовності до партнерської взаємодії; 2) формування ціннісного ставлення (мотивації) до партнерської взаємодії у професійній діяльності; 3) розвиток комунікативних умінь, що складають операційну основу партнерської взаємодії; 4) формування умінь партнерської взаємодії відповідно до завдань спільної професійної діяльності; 5) розвиток професійно важливих особистісних якостей, що забезпечують ефективність партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Змістовий блок розробленої моделі містить комплекс знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, що репрезентують компоненти (когнітивний, мотиваційний, комунікативний, діяльнісний, особистісний) готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Процесуальний (технологічний) блок моделі складається з: 1) педагогічних умов формування готовності до партнерської взаємодії; 2) принципів, на яких ґрунтується експериментальна методика: діалогічності, суб'єктності, взаємозв'язку особистісної і солідарної відповідальності, креативності, трансформації особистісного досвіду у професійний; 3) методів, прийомів і форм

роботи (міні-лекції, бесіди, дискусії, ділові та рольові ігри, тренінгові методики, проекти), застосування яких обумовлено логікою підготовки студентів до партнерської взаємодії у майбутній професійній діяльності; 4) методів формування організаційної культури навчальної групи; 5) методів демонстрації викладачем ефективних способів організації партнерської взаємодії; 6) системи навчальних завдань, що моделюють різні аспекти організації партнерської взаємодії у відповідності з цілями та змістом відповідного етапу формування готовності студентів до партнерської взаємодії, а також контекстом їх майбутньої професійної діяльності.

Аналітико-результативний блок розробленої моделі передбачає визначення й оцінку сформованості загального рівня та окремих компонентів готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності. З цією метою підбрано комплекс адаптованих і розроблених діагностичних методик («Адаптивність у діалогічній взаємодії зі студентами» Є. Середи, тест К. Томаса на визначення стратегій поведінки в конфліктній ситуації, тест «Шкала самооцінки», опитувальник А. Мехрабіана і Н. Епштейна «Емпатійність», авторська методика визначення рівня готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності, тестові завдання).

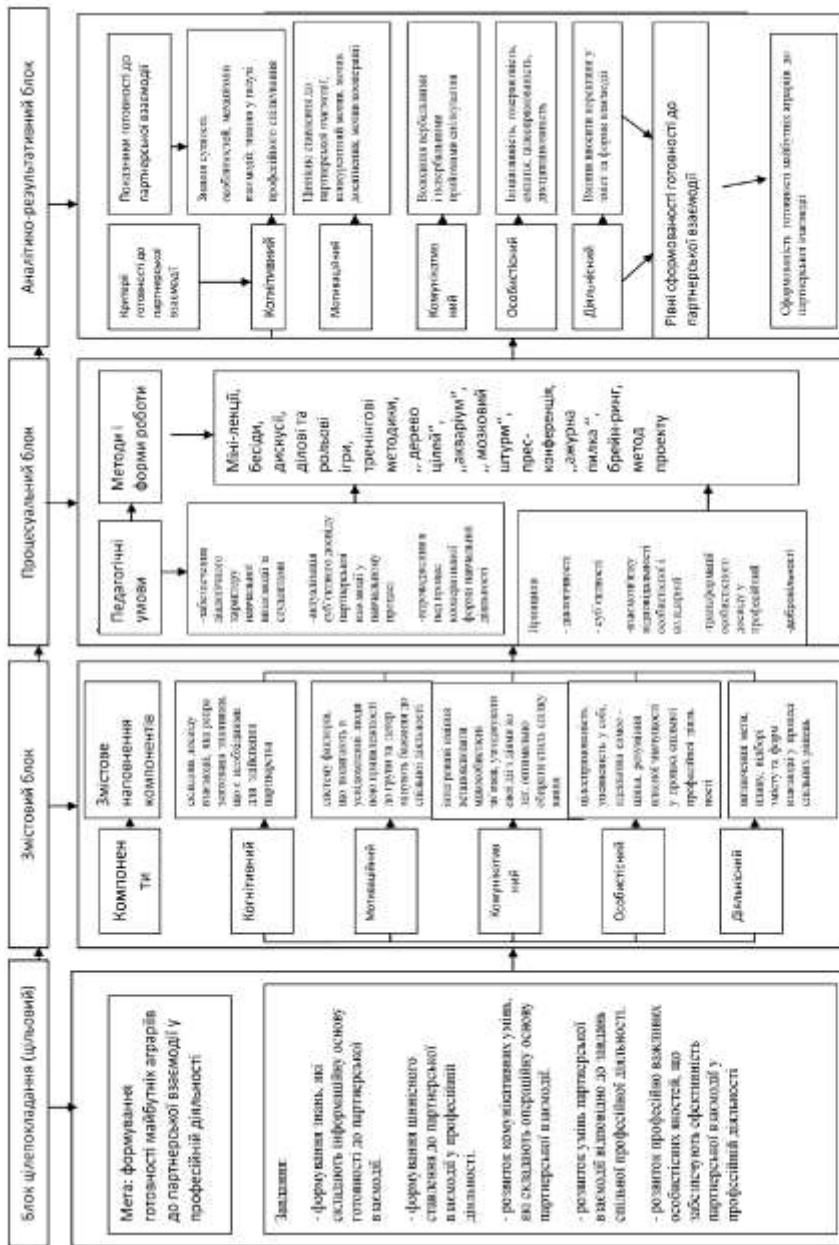

Рис. 1. Модель методики формування готовності майбутніх аграрів до партнерської взаємодії

Експериментальна перевірка ефективності обґрунтованих педагогічних умов та розробленої методики формування готовності студентів аграрних ВНЗ до партнерської взаємодії відбувалася у Вінницькому національному аграрному університеті. Для експерименту було відібрано експериментальну та контрольну групи студентів з приблизно однаковим складом і вихідним рівнем сформованості досліджуваної готовності. Всього у формувальному експерименті взяли участь 482 студенти (228 – в експериментальній і 254 – в контрольній групах) напрямів підготовки «Економіка», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Облік і оподаткування», «Менеджмент», «Агрономія». Дослідно-експериментальна робота здійснювалася під час викладання дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Формування готовності студентів до партнерської взаємодії у професійній діяльності відбувалося

поетапно. На *діагностичному етапі* відбувалась діагностика вихідного рівня професійної готовності студентів до партнерської взаємодії на основі визначених критеріїв та показників. З цією метою використовувався комплекс діагностичних методів і методик: спостереження, бесіда, тестування, анкетування. Реалізація завдань діагностичного етапу слугувала передумовою активізації мотивації професійного самовдосконалення студентів-аграріїв за рахунок усвідомлення розбіжностей між професійними вимогами щодо вмінь працювати в команді та самооцінкою їх сформованості.

Основними завданнями *мотиваційного етапу* формування готовності студентів до партнерської взаємодії у професійній діяльності були: створення у студентській групі позитивного соціально-психологічного клімату як підґрунтя мотивації участі в співпраці; формування ціннісного ставлення до партнерських стосунків; сприяння усвідомленню студентами важливості партнерства як необхідної передумови ефективності професійної діяльності; активізація мотивів досягнення, кооперації, конкуренції; самоаналіз студентами неадекватних мотивів професійного спілкування та шляхів їх коригування.

Зміст *технологічного етапу* відображає особливості організації групової взаємодії на двох підетапах професійної підготовки майбутніх аграріїв: початковому, завданням якого було оволодіння студентами інформацією про особливості партнерської взаємодії, основні способи налагодження групової взаємодії, розвиток важливих для партнерської взаємодії особистісних якостей, та підетапі становлення, завдання якого полягали в розширенні та поглибленні знань і вмінь студентів у сфері партнерської взаємодії, навчанні студентів як майбутніх фахівців аграрної сфери використовувати групову взаємодію у своїй професійній діяльності.

Ознакою *результативно-рефлексивного* етапу реалізації експериментальної методики була спрямованість навчальної взаємодії на партнерство. Зміст дій студентів відображав усвідомлення майбутніми аграріями важливості вмінь спільної діяльності, дотримання правил професійного діалогу, особистісної відповідальності за отримання результатів спільної діяльності.

Результати формувального експерименту свідчать, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов і розробленої моделі зумовлює суттєві зміни в структурних компонентах готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності (рис. 2).

Завдяки проведеній дослідно-експериментальній роботі в експериментальній групі суттєво підвищилася кількість студентів з високим рівнем готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності (з 17,9% до 39,3%), водночас зменшився відсоток студентів з низьким рівнем (з 50% до 25%).

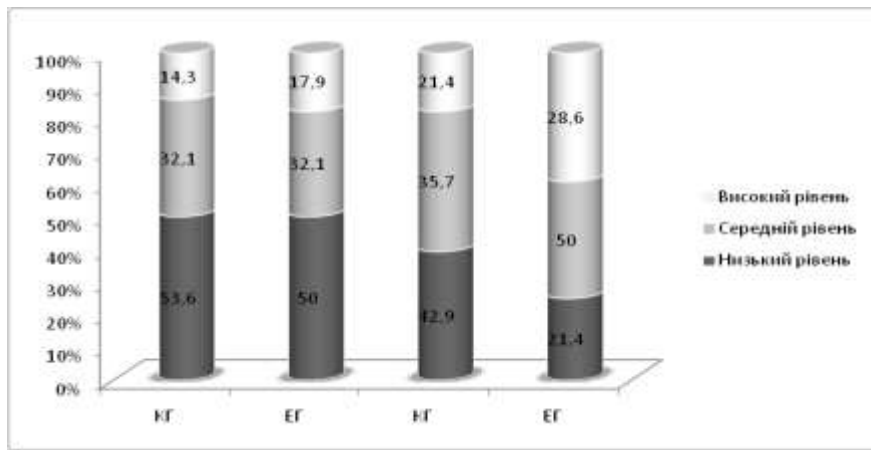

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності до партнерської взаємодії студентів контрольної та експериментальної груп (у %)

Використання критерію Вілкоксона підтвердило статистичну достовірність вказаних змін ($\alpha=0,05$). У контрольній групі, на відміну від експериментальної, суттєвих зрушень у рівнях сформованості готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності майбутніх аграріїв не відбулося. Так, кількість респондентів з високим рівнем сформованості готовності до партнерської взаємодії на початку була 14,3%, наприкінці стала 17,9%. Кількість респондентів з низьким рівнем зменшилась лише на 10,7% (з 50% до 39,3%), з середнім рівнем – збільшилась на 7,1% (з 35,7% до 42,8%). Загалом, проведене дослідження засвідчило ефективність обґрунтованих педагогічних умов і розробленої моделі формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності і підтвердило істинність висунутої гіпотези. Отже, мети дослідження досягнуто, завдання виконані.

Результати теоретичного й експериментального дослідження дали підстави для формулювання таких основних **висновків**:

1. У підготовці майбутніх фахівців аграрної сфери важливе значення має формування їхньої готовності до роботи в команді, до партнерської взаємодії у професійній діяльності, що має колективний характер і може бути продуктивною лише за умови кооперації зусиль різних працівників. У зв'язку з цим розвиток готовності студентів аграрних ВНЗ до професійно орієнтованої партнерської взаємодії має стати одним із пріоритетних завдань їхньої підготовки. Водночас проведений аналіз засвідчив недостатню розробленість теоретичного і практичного аспектів реалізації зазначеного завдання. Формування здатності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії здебільшого відбувається стихійно у процесі загального професійного становлення. Відсутність спеціального педагогічного керівництва призводить до поверхових уявлень студентів про особливості і способи налагодження партнерських взаємин у професійній діяльності, недостатньої готовності до координації власних дій з діями колег. Це робить актуальним обґрунтування педагогічних умов цілеспрямованої підготовки майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у діловій сфері.

На основі аналізу психологічних, педагогічних джерел та особливостей професійної діяльності фахівців аграрної сфери у дослідженні з'ясовано сутність їх готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності як комплексного особистісного утворення, що забезпечує здатність до конструктивної взаємодії у групі фахівців на основі інтеграції мотивації до співпраці, знань, умінь, навичок і якостей, необхідних для координації зусиль у процесі спілкування та спільного виконання професійних завдань.

Враховуючи особливості професійної діяльності фахівців-аграріїв, у структурі їх готовності до партнерської взаємодії виокремлено п'ять *компонентів*: когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний і діяльнісний. *Когнітивний* компонент представлений комплексом знань, необхідних майбутньому фахівцеві для порозуміння і налагодження спільних дій з іншими учасниками професійної діяльності. *Мотиваційний* компонент містить потреби, мотиви, цілі, інтереси, що детермінують прагнення особистості до співпраці під час групового вирішення професійних завдань. *Особистісний* компонент відображає сформованість у майбутніх фахівців-аграріїв якостей, важливих для налагодження продуктивної взаємодії з партнерами у процесі професійної діяльності. Зміст *комунікативного* компоненту складають інтегровані вміння встановлювати міжособистісні зв'язки, ефективно використовувати засоби вербального та невербального спілкування в ситуаціях професійної взаємодії. *Діяльнісний* компонент характеризує здатність фахівця до організації спільної діяльності, визначення змісту та форм взаємодії під час виконання професійних завдань, рефлексії характеру взаємодії та результатів самореалізації окремих членів команди у спільній професійній діяльності.

2. Відповідно до виокремлених компонентів визначено *критерії* та *показники* сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності: когнітивний критерій: знання сутності, особливостей і механізмів партнерської взаємодії; знання у галузі професійного спілкування; знання про особливості поведінки у групі; гнучкість та критичність мислення, здатність до самоаналізу; обізнаність з етикою ділового та міжособистісного спілкування; мотиваційний критерій: ціннісне ставлення до партнерської взаємодії; усвідомлення значущості спілкування для успішної професійної діяльності; повага до прав та інтересів кожного суб'єкта партнерської взаємодії; сформованість мотивів досягнення, конкуренції і кооперації; особистісний критерій: відповідальність за виконання професійних завдань, адекватна самооцінка, розуміння власної значущості для інших суб'єктів партнерської взаємодії, впевненість у собі, ініціативність, толерантність, цілеспрямованість, дисциплінованість, емпатія; комунікативний критерій: володіння засобами вербального та невербального спілкування; здатність розуміти партнерів зі спілкування, їхні мотиви та цілі; вміння дискутувати та відстоювати власну позицію; вміння встановлювати міжособистісні зв'язки; діяльнісний критерій: вміння координувати власні дії з діями колег; узгоджувати власний стиль роботи зі стилями партнерів з взаємодії; конструктивно управляти

конфліктами; прогнозувати результати партнерської взаємодії; створювати емоційно комфортні умови для спільної діяльності; вносити корективи у зміст та форми взаємодії відповідно до завдань спільної діяльності та особистісно-професійного розвитку; оцінювати результати партнерської взаємодії. Врахування виокремлених критеріїв і показників дало змогу визначити три рівні сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності: низький, середній і високий.

3. На основі узагальнення результатів аналізу психологічної і педагогічної літератури, констатувального етапу дослідження, особливостей ділової взаємодії у професійних групах під час виробничої практики студентів визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності: актуалізація суб'єктного досвіду партнерської взаємодії у навчальному процесі; впровадження в педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності; забезпечення діалогічного характеру педагогічного спілкування зі студентами.

4. Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої методики формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності, яка складається з чотирьох блоків (цільового, змістового, процесуального, аналітико-результативного) і комплексно відображає мету, завдання, принципи, форми й методи розвитку досліджуваної якості. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність обґрунтованих педагогічних умов і розробленої методики, які забезпечили комплексний розвиток компонентів готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії в професійній діяльності.

Проведене дослідження, звісно, не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів формування готовності майбутніх фахівців-аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні можливостей формування готовності студентів аграрних ВНЗ до ділової партнерської взаємодії у процесі виробничої практики, з'ясуванні можливостей застосування сучасних інформаційних технологій у розвитку готовності студентів-аграріїв до роботи в команді, вивченні та узагальненні зарубіжного досвіду підготовки фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких відображено основні результати дослідження:

1. Молоченко В. В. Особливості групової взаємодії у майбутній професійній діяльності / В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 33. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2010. – С. 314-318.

2. Молоченко В. В. Проблема партнерської взаємодії у контексті гуманітарних наук / В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2011. – С. 137-142.
3. Молоченко В. В. Толерантність як особистісна якість фахівця і характеристика партнерської взаємодії / В. Молоченко // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць інституту психології НАПН України. – Т. XIV, ч. 1. - Київ, 2012. – С. 220-227.
4. Молоченко В. В. Навчання у складі малих груп як фактор розвитку вмінь партнерської взаємодії / В. Молоченко // Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього процесу. – Київ, 2012. – С. 341-347.
5. Молоченко В. В. Комунікативні вміння як умова реалізації партнерської взаємодії / В. Молоченко // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень. – Випуск 2. – Вінниця, 2012. – С.184-187.
6. Молоченко В. В. Зміст компонентів готовності до партнерської взаємодії / В. Молоченко // Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 37. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2012. – С. 129-133.
7. Молоченко В. В. Особливості структури готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв / В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2012. – С. 246-250.
8. Молоченко В. В. Діалог як одна з важливих педагогічних умов розвитку вмінь партнерської взаємодії студентів-аграріїв / В. Молоченко // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених. - Випуск 6, ч. 2 – Дрогобич, 2013. – С. 83-91.
9. Molochenko V. V. Psychologically-pedagogical conditions of formations skills of partnership interaction in a small study group / V. Molochenko // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 40. - Вінниця: Нілан ЛТД, 2013. – С. 90-93.
10. Молоченко В. В. Експериментальне дослідження формування готовності до партнерської взаємодії у майбутніх аграріїв / В. Молоченко // Наукові записки, серія: педагогіка і психологія. – Випуск 133. - Кіровоград, 2014. – С. 301-309.
11. Молоченко В. В. Забезпечення діалогічного характеру навчальної взаємодії зі студентами як умова формування готовності до партнерської взаємодії / В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 42. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2014. – С. 227-231.

12. Молоченко В. В. Педагогічні умови формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності / В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 41. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2015. – С. 210-215.

13. Molochenko V.V. Updating subjective experience as a condition to the skills of partnership / V. Molochenko // Pedagogika. Osiagnie naukowe, rozwoj, proporycje na rok 2015. - Warszawa, 2015-2016. – С.14-19.

14. Молоченко В. В. Кооперативна навчальна діяльність як засіб формування майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії / В. В. Молоченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 48. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2016. – С. 79-83.

Праці апробаційного характеру:

15. Молоченко В. В. Емпатія як один з важливих показників готовності майбутніх фахівців до партнерської взаємодії у професійній діяльності / В. Молоченко // Матеріали Криворізької сесії I Всеукр. конф. з міжнародною участю / Придніпровські соціально-гуманістичні читання. – ч.5. – Кривий Ріг, 2012. – С. 100-102.

16. Молоченко В. В. Особливості діагностичного етапу розвитку вмінь партнерської взаємодії майбутніх фахівців / В. Молоченко // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. – ч.1. - Дніпропетровськ, 2012.– С. 76-80.

17. Молоченко В. В. Суб'єкт- суб'єктний характер відносин як перспектива вирішення професійних завдань / В. Молоченко // Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Хмельницький, 2012. – С. 40-41.

18. Молоченко В. В. Структура готовності до партнерської взаємодії фахівців аграрної сфери / В. Молоченко // Особистість 21 століття : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Сімферополь, 2012. – С. 89-93.

19. Молоченко В. В. Компоненти суб'єктивного досвіду партнерської взаємодії / В. Молоченко // Сучасні проблеми гуманітарної науки: філософський, психологічний та соціальний вимір : Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів і студентів. - Луганськ, 2013. – С. 145-147.

20. Молоченко В. В. Становлення професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців як умова розвитку вмінь партнерської взаємодії / В. Молоченко // Философия, психология и социология в 21 веке : Материалы международной научной конференции. – Москва-Воронеж, 2013. – С. 226-229.

21. Молоченко В. В. Актуалізація суб'єктного досвіду як умова набуття вмінь партнерської взаємодії / В. Молоченко // Актуальные проблемы педагогической теории и практики : Материалы международной научной конференции. – Москва-Воронеж, 2013. – С. 189-194.
22. Молоченко В. В. Модель формування готовності студентів-аграріїв до партнерської взаємодії / В. Молоченко // Розвиток соціально-гуманітарної освіти і науки в контексті модернізації вітчизняної школи : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. – ч. II. - Дніпропетровськ, 2014. – С. 35-39.
23. Молоченко В. В. Впровадження у педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності як умова формування готовності до партнерської взаємодії / В. Молоченко // Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця, 2014. – С. 111-115.

Методичний посібник:

24. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – 60 с.

Анотації

Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського МОН України. – Вінниця, 2017.

У дисертації на основі аналізу психологічної, педагогічної літератури та особливостей професійного становлення студентів аграрних ВНЗ, з'ясовано сутність і структуру готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності, визначено критерії (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний і діяльнісний), показники та рівні її сформованості. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності. Розроблено методику формування у студентів аграрних ВНЗ готовності до партнерської взаємодії, яка складається з чотирьох блоків (цільового, змістового, процесуального, аналітико-результативного) і комплексно відображає мету, завдання, принципи, форми й методи розвитку досліджуваної якості.

Ключові слова: партнерська взаємодія, підготовка фахівців аграрної сфери, готовність до партнерської взаємодії, компоненти готовності до партнерської взаємодії, педагогічні умови формування готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії.

Molochenko V. V. The formation of future specialists of agrarian sphere the readiness to

partnership in professional activities. – The manuscript.

The dissertation for the degree of pedagogical sciences candidate in the theory and methodology of professional education 13.00.04. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky Ministry of Science and Education of Ukraine. – Vinnytsia, 2017.

The dissertation based on analysis of psychological, educational literature and features of professional formation students of agricultural universities, clarified the nature and the structure of the preparedness specialists in agrarian sphere to the partnership in professional activity, defined criteria, indicators and levels of its formation. Pedagogical conditions of the formation of future specialists of agrarian sphere the readiness to partnership in professional activities are theoretically grounded and experimentally tested. Developed the methodology of the formation of future specialists of agrarian sphere the readiness to partnership which consists of four blocks (targeted, contextual, processual, analytical and effective) and in a complex reflects the goals, objectives, principles, forms and methods of development of the researched quality.

Key words: partnership interaction, preparation of specialists of agrarian sphere, willingness to partnership interaction, components of willingness to partnership interaction, pedagogical conditions of formation of future farmers to partnership interaction.

Молоченко В. В. Формирование у будущих специалистов аграрной сферы готовности к партнерскому взаимодействию в профессиональной деятельности. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. - Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского МОН Украины. – Винница, 2017.

На основе анализа психологических, педагогических источников с учетом особенностей профессиональной деятельности специалистов аграрной сферы в исследовании определена сущность их готовности к партнерскому взаимодействию как комплексного личностного образования, обеспечивающего способность к конструктивному взаимодействию в группе специалистов на основе интеграции мотивации сотрудничества, знаний, умений, навыков и качеств, необходимых для координации усилий в процессе общения и совместного решения профессиональных задач.

В структуре готовности специалистов-аграриев к партнерскому взаимодействию выделены пять компонентов: когнитивный, мотивационный, личностный, коммуникативный и деятельностный. В соответствии с выделенными компонентами определены критерии и показатели готовности будущих аграриев к партнерскому взаимодействию в профессиональной деятельности: когнитивный критерий: знание сущности, особенностей и механизмов партнерского взаимодействия; знания в области профессионального общения; знания об особенностях поведения в группе; гибкость и критичность мышления, способность к самоанализу; знание этики делового и межличностного общения; мотивационный критерий: ценностное отношение к партнерскому

взаимодействию; осознание значимости общения для успешной профессиональной деятельности; уважение прав и интересов каждого субъекта партнерского взаимодействия; сформированность мотивов достижения, конкуренции и кооперации; личностный критерий: ответственность за выполнение профессиональных задач, адекватная самооценка, понимание собственной значимости для других субъектов партнерского взаимодействия, уверенность в себе, инициативность, толерантность, целеустремленность, дисциплинированность, эмпатия; коммуникативный аспект: владение средствами вербального и невербального общения; способность понимать партнеров по общению, их мотивы и цели; умение дискутировать и отстаивать свою позицию; умение налаживать межличностные связи; деятельностный критерий: умение координировать свои действия с действиями коллег; согласовывать собственный стиль работы со стилями партнеров по взаимодействию; конструктивно управлять конфликтами; прогнозировать результаты взаимодействия; создавать эмоционально комфортные условия для совместной деятельности; вносить коррективы в содержание и формы взаимодействия в соответствии с задачами совместной деятельности и личностно-профессионального развития; оценивать результаты партнерского взаимодействия.

В результате проведенного исследования определены и обоснованы педагогические условия формирования готовности будущих специалистов аграрной сферы к партнерскому взаимодействию в профессиональной деятельности: актуализация субъектного опыта партнерского взаимодействия в учебном процессе; внедрение в педагогический процесс кооперативной формы учебной деятельности; обеспечение диалогического характера педагогического общения со студентами. Обоснованные педагогические условия положены в основу разработанной методики формирования готовности будущих специалистов аграрной сферы к партнерскому взаимодействию в профессиональной деятельности, которая состоит из четырех блоков (целевого, содержательного, процессуального, аналитико-результативного) и комплексно отражает цели, задачи, принципы, формы и методы развития исследуемого качества.

Ключевые слова: партнерское взаимодействие, подготовка специалистов аграрной сферы, готовность к партнерскому взаимодействию, компоненты готовности к партнерскому взаимодействию, педагогические условия формирования готовности будущих аграриев к партнерскому взаимодействию.